The Greek Review of Social Research

Vol 15 (1973)

15-16

Αι περί ιδιοκτησίας απόψεις εν τη εκκλησία κατά τους τρεις πρώτους αιώνας, υπό Αρχιμανδρίτου Νεκταρίου Χατζημιχάλη

Αναστάσιος Τζανίμης

doi: [10.12681/grsr.415](https://doi.org/10.12681/grsr.415)

Copyright © 1973, Αναστάσιος Τζανίμης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Τζανίμης Α. (1973). Αι περί ιδιοκτησίας απόψεις εν τη εκκλησία κατά τους τρεις πρώτους αιώνας, υπό Αρχιμανδρίτου Νεκταρίου Χατζημιχάλη. *The Greek Review of Social Research*, 15, 69.
<https://doi.org/10.12681/grsr.415>

collaboration in Istanbul with the Ottoman Emperor, even after the making of a small independent kingdom of Greece in 1832. In fact it very much resembled the present Canadian situation. As there are French separatists in Quebec and French federalists in Ottawa, in the same way there were Greek separatists in Athens and Greek «federalists» in Istanbul, for ideological and not just opportunistic reasons.

However the main value of this work, which far exceeds its weaknesses, is that for the first time it gives us a very clear textbook of the last two centuries of the history of nearly the whole of this area of civilization lying in the middle of Eurasia, it situates the Balkans in the Near East where they really belong and bans from its vocabulary the illogical and confusing term of Middle East, which only came into vogue at the outbreak of the Second World War. It is highly desirable that in the near future a synthetic history of the Intermediary Region in modern times, including Russia, be written from the «inside» and not from the Western angle.

The bibliography of both volumes is not satisfactory. The once more repeated, although very weak, argument that «for practical reasons» it was necessary to limit it to works available in English, does not save it from criticism as useful books in English are not mentioned while others of highly doubtful importance are brought in.

DIMITRI KITSIKIS, Ph. D.

Professeur agrégé d'Histoire à l'Université d'Ottawa.

Αί περί ιδιοκτησίας απόψεις εν τη εκκλησία κατά τους τρεις πρώτους αιώνες

* Έκδοσις Πατριαρχικού Ίδρυματος Πατερικών Μελετών, Ἀνάκτα Βλατάδων 13, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 201, ὑπὸ Ἀργυμυδρίτου Νεκταρίου Χατζημιχαήλ.

Εἰς καλλιτεχνικὴν καὶ λιαν ἐπιμελημένην ἐκδόσιν ἐκκυλοφόρησε τελευταίως ἡ διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου π.Ν. Χατζημιχαήλ, διδάκτορος Κοινωνιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου, ἐχούσα ὡς θέμα: Αἱ περί ιδιοκτησίας απόψεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνες. Ἡ διατριβὴ αὕτη ὑπεβλήθη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ἐνεκρίθη δημοφώς.

Ἡ ἐργασία περιέχει πρόλογον, εἰσαγωγήν καὶ τὸ κύριον μέρος, τὸ ὁποῖον εἶναι διηρημένον εἰς πέντε κεφάλαια. Τὸ πρῶτον κεφάλαιον ἔχει ὡς ἀντικείμενον μελέτης τὸ κοινωνικὸν περιγράμμα, ὅπως διεισπορήθη τοῦτο κατόπιν τῆς ἀλληλεπιδράσεως τοῦ σημειτικοῦ, ἐλληνιστικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ πνεύματος εἰς τὸ οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν πεδίον τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιόδου. Εἰς τὸ δεύτερον κεφάλαιον ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὴν προέλευσιν τῆς ιδιοκτησίας καὶ τοὺς τρόπους ἀποκτήσεώς της. Εἰς τὸ τρίτον κεφάλαιον γίνεται λόγος περὶ τῶν τρόπων χρήσεως τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ιδιοκτησίας. Εἰς τὸ τέταρτον κεφάλαιον ἐρευνῶνται οἱ σκοποὶ τῆς ιδιοκτησίας. Τέλος, ἐν ἐπιμέτρῳ καταβάλλεται προσπάθεια διὰ μιᾶν σύντομον θεολογικὴν ἀξιολόγησιν τῆς ιδιοκτησίας. Αἱ εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ἀποδοθεῖσαι σύντομοι σκέψεις τοῦ πανοσιολογιωτάτου συγγραφέως, ἐπὶ τὸν θέματος, ἀποτελοῦν πολυτιμότητα συμβολῆν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὀρθοδόξων ἀπόψεων ἐπ' αὐτοῦ τῶν ἐτεροδόξων χριστιανῶν ἐρευνητῶν.

Ἡ ὅλη ἐργασία θεμελιούται ἐπὶ τῶν ἀποψεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καὶ συγγραφέων τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιόδου, χωρὶς πρὸς τοῦτο νὰ ἀγνοοῦνται τὰ ἐθνικὰ πλαίσια ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγεννήθησαν καὶ ἀνεπτυχθῶσαν αἱ χριστιανικαὶ κοινότητες. Αἱ χριστιανικαὶ ἀπόψεις περὶ τῆς ιδιοκτησίας, χωρὶς νὰ ἀποτελοῦν τὴν συνισταμένην τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν τὸν ἐπικρατούσιν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ὑφίστανται ἀναμφιβόλως τὴν ἐπίδρασιν τῶν διαμορφώσεων τελικῶς ἰδίῳ σύστημα ἀντιμετωπίσεως τοῦ θέματος αὐτοῦ. Ἡ ἀναφορά εἰς τὴν ἰδέαν αὐτὰς καὶ ἀντιλήψεις περὶ τῆς ιδιοκτησίας βοηθεῖ τὸν συγγραφέα εἰς τὴν καλύτεραν κατανόησιν τῶν χριστιανικῶν τοιοῦτων καὶ τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς διαφοροποιήσεώς των.

Σημειώτεον ὅτι ἐὰν ἡ Ἁγία Γραφὴ καὶ συγκεκριμένως ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀποτελῇ τὴν σταθερὰν βάσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ θεολογικὴ ἀνάλυσις ἐνὸς θέματος, ὅμως αὕτη ἡ ἰδία παρέχει ἐλάχιστα στοιχεῖα διὰ τὴν κοινωνιολογικὴν θεμελίωσιν του. Τοιοῦτοτρόπος ὁ ἐρευνητὴς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ φαινόμενα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων ἐκ τῆς πρῆξεως, καὶ νὰ καλύψῃ δι' αὐτὰς, τὸ θεωρητικὸν κενὸν τὸ ὁποῖον ὑφίσταται.

Διὰ τῆς θεολογικο-κοινωνιολογικῆς ῥηθρίσεως τοῦ θέματος, νομίζομεν ὅτι ὁ πανος. συγγραφεὺς ἐπέτυχε τὸ σκοποῦν της καὶ συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν προαγωγὴν του. Τόσον ἡ μέθοδος τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν, ὅσον καὶ ὁ τρόπος διὰ τὸν ὁποῖον ἀναλύει τὰ ἐπὶ μέρους θέματα, ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἀπαιτήσεις. Χρησιμοποιοῦν δὲ πλοῦσαν ἐλληνικὴν καὶ ξενόγλωσσον βιβλιογραφίαν.

Γενικῶς τὰ κύρια σημεῖα τῆς ἐργασίας αὐτῆς εἶναι τὰ ἑξῆς:

I. Διαφωτίσις ἐπὶ τὸν προβλήματος τῆς ἐξαρτήσεως τῶν περὶ ιδιοκτησίας ἀπόψεων τῆς Ἐκκλησίας ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐκ τῶν οἰκονομικο-κοινωνικῶν ὀντιλῶν τῶν διαφόρων τάξεων τῆς ἐλληνορωμαϊκῆς κοινωνίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς κοινωνικῆς φιλοσοφίας.

II. Διὰ τῆς παρούσης μελέτης θεμελιούται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς παραδόσεως νέα κλίμαξ κριτηρίων ἠθικῆς ἀξιολογήσεως τῆς ιδιοκτησίας. Τονίζεται π.χ. ὑπὸ τοῦ συγγραφέως (σ. 117, 118) ἡ ὁμογένεια τῆς ὀρθοδόξου πνευματικότητος καὶ ἀπορρίπτεται ἡ προσφιλὴς εἰς τοὺς ἐρευνητὰς τῆς Δύσεως διάκρισις ἐντολῶν καὶ συμβουλῶν ἐν τῇ προχοῇ τῆς κοινωνικῆς ἐπιστημολογίας.

III. Ὁ συγγραφεὺς δέχεται ὅτι ἐν ἐγένετο ἄνευ ὁρῶν δεκτὸς ὁ θεσμός τῆς ιδιοκτησίας ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων. Ἡ ιδιοκτησία ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἱστορικὸς θεσμός ὅστις δύναται νὰ μεταβάλλεται ἀναλόγως τῶν οἰκονομικο-κοινωνικῶν ἀντιλήψεων ἐκάστης ἐποχῆς. Κατὰ τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν περίοδον ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς αἰρετικούς, καὶ ἐν προκειμένῳ τοὺς Γνωστικούς, παρουσιάζεται ὡς ὑπεράνω τῆς μικρῆς ιδιοκτησίας καὶ ἀντιθέτος τῆς κοινοκτημοσύνης, ὅσον καὶ τῆς ἀπειρορίστου αὐξήσεως τῶν υἱκῶν ἀγαθῶν.

IV. Διὰ τῆς ἀνὰ χεῖρας ἐργασίας διακρίνεται ἡ εὐκαμνία τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐναντί τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, ἡ ἀποφυγὴ δηλονότι ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξης διατυπώσεως κοινωνικῶν ἐγκυκλιῶν, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν Δύσιν, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναφυομένων κοινωνικῶν προβλημάτων. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία συνεχίζουσα τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων θεωρεῖ τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα οὐχὶ ἀνεξάρτητον τῆς βιώσεως τοῦ περὶ Τριάδος δόγματος καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας. Ὅθεν δέχεται ὁ πανος. συγγραφεὺς τὴν ἐκ τῆς Τριαδολογίας διὰ τῆς Ἐκκλησιολογίας μορφοποίησιν τῆς κοινωνιολογίας. «Ἡ βίσις δηλαδὴ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὐχὶ ἡ μελέτη τῆς κοινωνίας ἀπέτελει τὸν ἀκρογωνῖον λίθον ἀναπτύξεως τῆς χριστιανικῆς κοινωνικῆς προβληματολογίας. Ἡ ἀντιθέτος φράς, ἡ ἐκκλησιολογία ἐκ τῆς κοινωνιολογίας, ὑπῆρξεν ἄγνωστος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ» (σ. 178).

Πρόκειται περὶ μιᾶς φιλοτίμου προσπάθειας ἡ ὁποία ἐπελήφθη τὸν σκοποῦν της καὶ ἡ ὁποία δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὠφελήρια δι' ἄλλας παρομοίας ἐργασίας οὕτως ὥστε νὰ τεθῇ ἡ βάσις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς κοινωνιολογίας τῆς ποικιλιτικῆς καὶ νὰ δοθῇ πλέον τὸ σύνθημα διὰ τὴν ἀνάληψιν μιᾶς σειράς μελετῶν σχετικῶν μὲ τὴν Κοινωνιολογίαν τῆς Ὀρθοσκείας εἰς τὴν χώραν μας.

A. TZANIMHIS